

De leefgroep als leefomgeving

Flo Stichelbout

BACHELORPROJECT 2025-2026

DOCENT: NICOLE VANHOUCKE

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Onderzoeksopzet.....	4
3.1 Positief leefklimaat, een recht voor iedereen.....	5
3.2 Definitie en kenmerken van de leefgroep	5
3.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling.....	6
3.4 Hechting als onderdeel van sociaal-emotionele ontwikkeling	6
Resultaten	7
4.1 Impact op sociaal-emotioneel vlak	7
4.2 Cruciale elementen in de ontwikkeling van een positief leefklimaat	8
Link met Sociaal Werk.....	9
Bibliografie.....	11
Bijlages	14

Inleiding

Elk kind heeft het fundamentele recht op een veilige en liefdevolle omgeving, zoals vastgelegd in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (VRC, 1989). Dit omvat onder meer het recht op bescherming tegen geweld, het recht op zorg en begeleiding, educatie en participatie in beslissingen die hen aangaan. Wanneer kinderen niet in hun thuissituatie kunnen verblijven, vormt een leefgroep een alternatieve opvoedings- en woonomgeving waarin deze rechten maximaal gerealiseerd dienen te worden (*Verblijf in een Voorziening | Jeugdhulp*, z.d.-b).

Kinderen en jongeren die in een leefgroep verblijven, brengen een groot deel van hun ontwikkeling door in deze residentiële context, waarin zij niet dezelfde continue, hechte relaties ervaren als in een traditioneel gezin. Onderzoek toont aan dat langdurig verblijf in dergelijke contexten het risico op ontwikkelingsproblemen vergroot, met name op het gebied van emotionele regulatie, hechting en sociale vaardigheden (Browne, 2009). Hoewel leefgroepen gericht zijn op het bieden van veiligheid en ondersteuning, kan de kwaliteit van het leefklimaat sterk variëren, wat een directe invloed heeft op het welbevinden en de ontwikkelingskansen van kinderen.

Tijdens mijn stage als gezinsbegeleidster binnen een Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG) werd ik geconfronteerd met diverse complexe en soms schrijnende opvoedingssituaties binnen de jeugdhulp. Deze praktijkervaring maakte zichtbaar hoe groot de uitdagingen zijn om, binnen een residentiële context, tegelijk veiligheid, nabijheid, structuur en ontwikkelingskansen te waarborgen. Het spanningsveld tussen organisatorische randvoorwaarden, groepsdynamiek en individuele noden van kinderen riep bij mij vragen op over de impact van het leefgroepklimaat op hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze observaties vormden de aanleiding om dit thema verdiepend te onderzoeken.

Dit artikel richt zich op het onderzoeken van de invloed van het opgroeien in een leefgroep op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, evenals op het identificeren van factoren die bijdragen aan een positief leefgroepklimaat. Door literatuuronderzoek te combineren met praktijkervaringen en interviews wordt beoogd om een duidelijker beeld te krijgen van hoe leefgroepen het welzijn en de ontwikkelingskansen kunnen ondersteunen.

Onderzoeksopzet

Tijdens mijn stage binnen de context van jeugdhulp heb ik gezien hoe kinderen opgroeien in leefgroepen. Ik zag dagelijks de leefgroepwerking en werd me bewust van de impact die deze omgeving kan hebben op hun ontwikkeling. Deze ervaringen maakten me bewust van de complexiteit en de uitdagingen van het opgroeien in een residentiële omgeving, maar ook van de cruciale rol die begeleiders spelen bij het bieden van veiligheid, structuur en emotionele ondersteuning.

De dagelijkse praktijk liet me bovendien zien dat niet alle kinderen op dezelfde manier reageren op de leefgroepsomgeving. Vanuit deze observaties groeide bij mij de behoefte om meer inzicht te krijgen in de mechanismen die bijdragen aan een positieve sociaal-emotionele ontwikkeling binnen leefgroepen. Zoals eerder beschreven in de inleiding, lopen kinderen en jongeren in een leefgroep een verhoogd risico op ontwikkelingsachterstanden, emotionele en hechtingsproblemen, en beperkte sociale vaardigheden (Browne, 2009).

Dit artikel vertrekt vanuit de onderzoeksvraag: *Hoe beïnvloedt het opgroeien in een leefgroep de sociaal-emotionele ontwikkeling en welke factoren dragen bij aan een positief leefgroepklimaat?* Deze vraag sluit sterk aan bij het sociaal werk en haar kernwaarden, waaronder het bevorderen van welzijn, het waarborgen van rechten, het versterken van participatie en het werken vanuit relationele nabijheid en respect voor de leefwereld van cliënten. Vanuit deze invalshoek wordt niet enkel gekeken naar risico's en tekorten, maar ook naar beschermende factoren en kansen binnen leefgroepen die het welzijn en de veerkracht kunnen versterken.

Om deze vraag te benaderen, werd gebruikgemaakt van een combinatie van wetenschappelijke literatuur, praktijkgerichte publicaties, interviews en observaties. De literatuurstudie biedt een theoretisch kader rond sociaal-emotionele ontwikkeling, hechting en leefklimaat. Daarnaast werd een interview afgenomen met een leefgroepbegeleidster vanuit het CKG. Aanvullend werden interviews gevoerd met twee andere betrokkenen uit de leefgroepcontext, die omwille van privacyredenen anoniem worden weergegeven, namelijk een ouder die zijn volledige jeugd heeft doorgebracht in een leefgroep en een jongere die momenteel in een leefgroep verblijft. Deze perspectieven maken het mogelijk om het thema vanuit meerdere invalshoeken te belichten. Aanvullend werden er observaties gebruikt vanuit mijn stage in het CKG om inzicht te krijgen in dagelijkse interacties en groepsdynamieken. Door deze combinatie van bronnen ontstaat een breed en genuanceerd beeld van de impact van het opgroeien in een leefgroep en van factoren die bijdragen aan een positief leefklimaat.

Theoretisch kader

3.1 Positief leefklimaat, een recht voor iedereen

Agentschap Opgroeien stelt dat kinderen en jongeren het recht hebben om op te groeien in een veilig en zo gewoon mogelijk klimaat. Voor kinderen en jongeren die uit huis geplaatst zijn, is dat geen evidentie. Ze kunnen niet thuis wonen, moeten met andere kinderen samenwonen en worden begeleid door mensen waarmee ze in eerste instantie geen band hebben. Deze complexe context verplicht ons meer aandacht te hebben voor het leef-, leer- en werkklimaat dat in en rond een organisatie vorm krijgt, opdat jongeren ook op die plekken kansrijk zouden opgroeien (Opgroeien, 2023).

Peer Van Der Helm, Kuipers en Stams (2018 p.340) definiëren een positief klimaat als volgt:

“De kwaliteit van de fysieke en sociale omgeving, in termen van het voorzien in voldoende en noodzakelijke voorwaarden voor fysieke en mentale gezondheid, welzijn, contact, en persoonlijke groei van jeugdigen, met respect voor hun menselijke waardigheid en mensenrechten, alsook hun persoonlijke autonomie, gericht op herstel en succesvolle participatie in de maatschappij”.

Een veelgebruikt theoretisch kader om leefklimaat te begrijpen is de zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan. Deze theorie stelt dat het psychosociaal functioneren samenhangt met de mate waarin drie basispsychologische behoeften worden vervuld: verbondenheid, competentie en autonomie. Binnen leefgroepen betekent verbondenheid dat jongeren zich veilig en geaccepteerd voelen in relaties met begeleiders en groepsgenoten. Competentie verwijst naar het ervaren van succes en groei door duidelijke structuur, haalbare verwachtingen en positieve feedback. Autonomie houdt in dat jongeren inspraak krijgen en zich serieus genomen voelen binnen duidelijke grenzen. Van der Helm benadrukt dat een leefklimaat waarin deze behoeften worden ondersteund bijdraagt aan emotioneel welbevinden, sociale vaardigheden en motivatie, terwijl frustratie van deze behoeften het risico op probleemgedrag en stress vergroot (Mulder, 2025).

3.2 Definitie en kenmerken van de leefgroep

Een leefgroep is een residentiële voorziening binnen de jeugdhulp waar kinderen en jongeren gedurende een langere periode verblijven wanneer hun thuissituatie onvoldoende veiligheid, stabiliteit of zorg kan bieden. De plaatsing kan zowel vrijwillig als gerechtelijk gebeuren en heeft als doel een tijdelijke, beschermende en ontwikkelingsgerichte opvoedingscontext te creëren (Verblijf in een Voorziening | Jeugdhulp, z.d.). Binnen een leefgroep wonen meerdere minderjarigen samen en worden zij begeleid door een multidisciplinair team van professionele hulpverleners dat instaat voor dagelijkse zorg, opvoedingsondersteuning, emotionele begeleiding en samenwerking met het netwerk van de minderjarige.

De leefgroep fungeert als een vervangende opvoedingsomgeving waarin wordt gestreefd naar het realiseren van fundamentele basisbehoeften, zoals veiligheid, voorspelbaarheid, structuur, verbondenheid en participatie. Deze elementen zijn essentieel voor het bevorderen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling en het opbouwen van vertrouwen en stabiliteit bij kinderen die vaak reeds belast zijn door ingrijpende levenservaringen. Tegelijk vormt de leefgroep een complexe sociale context waarin kinderen voortdurend in interactie staan met leeftijdsgenoten en begeleiders. Hierdoor ontstaan groepsprocessen, sociale rollen en onderlinge dynamieken die zowel leer- en ontwikkelingskansen bieden als spanningen en kwetsbaarheden kunnen oproepen. In een leefgroep gaat het niet alleen om dagelijkse zorg, maar ook om het stimuleren van ontwikkeling, begeleiden van

gedrag en ondersteunen van sociaal-emotionele groei. De leefgroep functioneert als een kleine samenleving waarin kinderen sociale rollen oefenen, relaties aangaan en leren omgaan met regels en groepsnormen. De kwaliteit van deze interacties beïnvloedt sterk hun verdere ontwikkeling. Zo is een leefgroep niet alleen een woonplek, maar ook een pedagogisch systeem met eigen routines en dynamieken die zowel beschermend als risicovol kunnen zijn voor de ontwikkeling van kinderen (N. Buysse, persoonlijke communicatie, 2025).

3.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

Sociaal-emotionele ontwikkeling verwijst naar het proces waarbij kinderen leren omgaan met hun eigen gevoelens en die van anderen, en waarbij ze zich ontwikkelen in hun relaties met de omgeving. Het omvat het herkennen, begrijpen en reguleren van emoties, het opbouwen van een realistisch zelfbeeld, het ontwikkelen van sociale vaardigheden, het leren samenleven met anderen en het begrijpen van sociale regels en verwachtingen. Deze ontwikkeling vormt de basis voor veerkracht, identiteit, sociaal functioneren en het aangaan van veilige en respectvolle relaties (Ontwikkeling, 2024).

De emotionele ontwikkeling gaat over het kind zelf: het leren herkennen en begrijpen van eigen en andermans gevoelens. Bijvoorbeeld blijheid, verdriet, angst, frustratie,... en hoe je daar op een passende manier mee omgaat. Sociale ontwikkeling draait om interactie met de omgeving. Het kind leert sociale regels, waarden en normen, hoe om te gaan met anderen, hoe relaties te onderhouden, hoe empathie te tonen, sociale cognitie (inzicht in denken, wensen en gevoelens van anderen) en sociaal gedrag (Sociale Ontwikkeling, 2021).

Sociaal-emotionele ontwikkeling is essentieel, omdat het de basis vormt voor het functioneren van kinderen binnen sociale relaties en maatschappelijke contexten. Een goed ontwikkelde sociaal-emotionele competentie ondersteunt kinderen in het begrijpen en reguleren van hun emoties, wat noodzakelijk is voor het nemen van doordachte beslissingen en het omgaan met stressvolle situaties. Bovendien draagt deze ontwikkeling bij aan het opbouwen van veerkracht, het ontwikkelen van een realistisch zelfbeeld en het aangaan van veilige, wederkerige relaties met leeftijdsgenoten en volwassenen. Sterke sociaal-emotionele vaardigheden zijn aantoonbaar verbonden met positieve schoolprestaties, betere sociale aanpassing en een lager risico op gedrags- of psychische problemen. Een onvoldoende ontwikkelde sociaal-emotionele basis kan daarentegen leiden tot moeilijkheden in sociale interacties, verminderde zelfregulatie en een verhoogde kwetsbaarheid voor emotionele problematiek. Daarom vormt sociaal-emotionele ontwikkeling een cruciaal fundament voor zowel het welzijn als de bredere ontwikkeling van kinderen.

3.4 Hechting als onderdeel van sociaal-emotionele ontwikkeling

'Gehechtheid' is een affectieve band tussen een baby en zijn verzorgers, waardoor hij zich veilig voelt. (Hechting, 2021). De hechtingstheorie van John Bowlby stelt dat kinderen een aangeboren behoefte hebben aan een veilige hechtingsrelatie met een primaire verzorger. Deze relatie vormt de basis voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en beïnvloedt onder meer emotieregulatie, zelfvertrouwen en het aangaan van relaties. Een veilige hechting ontstaat wanneer de verzorger consistent, beschikbaar en sensitief reageert op de noden van het kind. Wanneer kinderen opgroeien in een leefgroep, zijn zij vaak gescheiden van hun ouders, wat het hechtingsproces kan verstoren.

Volgens Bowlby kunnen scheidingservaringen en het ontbreken van een stabiele hechtingsfiguur leiden tot gevoelens van onveiligheid en verhoogde stress, wat een negatieve invloed kan hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling. In residentiële contexten waar zorgfiguren kunnen wisselen, bestaat

een verhoogd risico op onveilige of ongeorganiseerde hechtingspatronen (De Hechtingstheorie van Bowlby, z.d.).

Resultaten

4.1 Impact op sociaal-emotioneel vlak

Onderzoek toont aan dat kinderen die in een leefgroep verblijven relatief vaak sociaal-emotionele problematiek vertonen. Volgens Browne (2009) kan dit deels worden verklaard door de aard van residentiële zorg: de zorg wordt vaak beperkt en niet altijd op een consistente manier aangeboden. Binnen het CKG blijkt dat wisselende bezetting en de aanwezigheid van meerdere begeleiders per dag ertoe leiden dat kinderen voortdurend met nieuwe opvoeders te maken krijgen, elk met hun eigen aanpak en opvoedingsstijl. Hierdoor sluit de ene begeleider beter aan bij een kind dan de andere (Buisse, persoonlijke communicatie, 2025).

Vooraf jongere kinderen blijken kwetsbaar: kinderen tot ongeveer 4 jaar hebben een verhoogd risico op uiteenlopende ontwikkelingsproblemen in residentiële contexten (Browne, 2009). Dit sluit aan bij de theorie van Van der Helm (2022), waarin wordt benadrukt dat een consistent en veilig leefklimaat cruciaal is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, vooral voor het opbouwen van het vertrouwen, het leren reguleren van emoties en het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Recent onderzoek in de jeugdhulp benadrukt dat ook de allerkleinsten van 0 tot 3 jaar, actief betrokken kunnen worden in hun tijd in de leefgroep door een mentalisatiegerichte benadering. Mentaliseren betekent dat begeleiders betekenis geven aan zowel hun eigen gedrag als dat van het kind, door te reflecteren op onderliggende gevoelens, gedachten en behoeften. Bijvoorbeeld: wanneer een baby huult, erkent de begeleider dit en benoemt hij mogelijke gevoelens of behoeften zoals angst of heimwee, waardoor het kind zich gezien en begrepen voelt. Door deze grondhouding ontwikkelen kinderen vanaf jonge leeftijd een gevoel van veiligheid, leren ze hun emoties herkennen en reguleren en wordt een eerste basis gelegd voor veilige hechtingsrelaties (Jonge Kinderen in de Jeugdhulp: 'Hoe Geven We Hun een Stem?', z.d.).

Een ouder die zijn volledige kindertijd in een leefgroep doorbracht, beschrijft aanvankelijke gevoelens van eenzaamheid, onzekerheid en een gemis aan aandacht, wat wijst op emotionele kwetsbaarheid. Tegelijkertijd ontwikkelde hij door het samenleven met anderen belangrijke sociale vaardigheden, zoals empathie en respect. Positieve ervaringen, zoals het aangaan van vriendschappen en gedeelde momenten van plezier, droegen bij aan een gevoel van verbondenheid en veiligheid (persoonlijke communicatie, 2025). Dit illustreert hoe de theoretische basisbehoefte aan verbondenheid, zoals beschreven in de hechtingstheorie van Bowlby (1969) en de sociaal-emotionele ontwikkelingstheorie van Van der Helm (2022), in de praktijk vorm krijgt. Wanneer kinderen en jongeren veilige, ondersteunende relaties ervaren, bevordert dit hun sociaal-emotioneel functioneren en hun vermogen tot het reguleren van emoties en het opbouwen van vertrouwen.

Uit de ervaringen van de begeleidster blijkt dat de uitdagingen ontstaan wanneer sommige kinderen moeilijk hun emoties kunnen reguleren, wat spanning in de groep kan veroorzaken. Belangrijke tips voor een ondersteunend klimaat kunnen zijn: nabijheid bieden, zelf rustig blijven, context betrekken en de ontwikkeling van het kind communiceren naar ouders. Deze inzichten benadrukken dat een positief leefgroeps-klimaat niet alleen afhankelijk is van structuur, maar vooral van de relationele nabijheid, emotionele begeleiding en samenwerking met het netwerk van het kind

Over de schadelijke psychologische gevolgen van institutionele zorg wordt al meer dan 50 jaar geschreven. Publicaties van Goldfarb (1944; 1945) en Bowlby (1951) benadrukten emotionele, gedragsmatige en intellectuele beperkingen bij kinderen die in een residentiële setting opgroeiden. Kinderen die zonder ouders in instellingen leven, presteren vaak slechter op intelligentietesten, hebben taal- en sociale moeilijkheden, concentratieproblemen en uitdagingen bij het aangaan van emotionele relaties. Dit wordt grotendeels toegeschreven aan het ontbreken van een emotionele band met een primaire verzorger tijdens de vroege kinderjaren. Een concreet voorbeeld hiervan is de jongere uit de leefgroep die aangaf dat ze zich altijd onzeker voelt, bang is voor wat anderen van haar zouden denken en ze schaamt zich altijd. Dit beïnvloedt haar sociale interacties; gesprekken aangaan is moeilijk en ze ontwikkelt een laag zelfbeeld. De hechtingstheorie van Bowlby (1969) onderstreept het belang van een primaire verzorger voor een normale ontwikkeling van kinderen en verklaart waarom institutionele zorg psychologische risico's kan verhogen.

4.2 Cruciale elementen in de ontwikkeling van een positief leefklimaat

Uit het eindrapport van de Academische Werkplaats Leefklimaat blijken verschillende factoren die bijdragen aan een positief leefgroepklimaat. Deze factoren kunnen worden ingedeeld op macro-, meso en microniveau omdat de organisatie van een positief leefgroepklimaat niet alleen afhankelijk is van de leefgroep zelf, maar ook van de bredere organisatie en het overkoepelende beleid en de maatschappelijke context (*Opgroeien*, 2023b). De bevindingen uit de interviews die ik heb afgenomen, sluiten nauw aan bij deze gelaagde benadering en concretiseren hoe deze niveaus zich in de praktijk manifesteren.

Op **macroniveau** wordt benadrukt dat kleinere leefgroepen met voldoende begeleiding (maximaal acht kinderen of jongeren met minimaal twee begeleiders per dienst) een belangrijke voorwaarde vormen voor kwaliteitsvolle begeleidingsmomenten. Daarnaast kan een intersectoraal communicatiekanaal bijdragen aan kruisbestuiving en het uitwisselen van kennis over een positief leefklimaat tussen organisaties. Intern is het belangrijk dat het thema regelmatig op de agenda wordt gezet, zodat het niet naar de achtergrond verdwijnt.

Op **mesoniveau** spelen duidelijke organisatieprincipes, een gedeelde visie en een stabiel team een centrale rol. Dit komt sterk overeen met de ervaringen van de leefgroepbegeleidster van het CKG, die aangaf dat stabiliteit, voorspelbaarheid en nabijheid van vertrouwde begeleiders essentieel zijn voor het creëren van veiligheid en vertrouwen bij kinderen. Vaste gezichten en gestructureerde dagindeling bieden houvast, terwijl individuele aandacht en één-op-één-momenten het relationeel vertrouwen versterken. Daarnaast gaf de begeleidster aan dat het betrekken van belangrijke personen uit het netwerk van het kind bijdraagt aan continuïteit en afgestemde begeleiding, wat aansluit bij het belang van samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid binnen de organisatie. Binnen deze samenwerking met het netwerk wordt volgens de begeleidster sterk ingezet op afstemming met ouders. Er wordt rekening gehouden met de regels en gewoonten die kinderen van thuis uit kennen. Ouders worden actief geïnformeerd over de manier waarop begeleiders omgaan met opvoedkundige vragen en moeilijke situaties, waarbij ook open wordt gecommuniceerd wanneer begeleiders zelf zoekende zijn in hun aanpak. Daarnaast worden ouders betrokken via onder andere Whatsapp-groepen, het delen van foto's en het stellen van gerichte vragen, zodat zij nauw betrokken blijven bij het dagelijkse leven van hun kind in de leefgroep (N.Buysse, persoonlijke communicatie, 2025).

Op **microniveau** ligt de nadruk op de participatie en inspraak van de cliënten, zodat zij actief betrokken zijn bij hun leefomgeving. De geïnterviewden benadrukten het belang van een leefgroeporganisatie die zoveel mogelijk aansluit bij normale leefomstandigheden. Dit werd concreet ingevuld door het creëren

van huiselijke momenten, zoals samen spelen, tv-kijken of boodschappen doen. Deze momenten dragen bij aan een gevoel van verbondenheid en normaliteit. Daarnaast werd duidelijk dat emoties binnen leefgroepen vaak intens en uitgesproken zijn. Begeleiders spelen hierin een cruciale rol door emoties te benoemen, bespreekbaar te maken en kinderen te ondersteunen in het leren uiten en reguleren van gevoelens. Het artikel 'Back to Basics' illustreert hoe leefgroepen kinderen actief kunnen betrekken bij hun dagelijkse leven en keuzes, waardoor zij zich gehoord en begrepen voelen. Praktijken zoals het meebeslissen over maaltijden, verjaardag vieringen en dagelijkse routines dragen bij aan autonomie, verbondenheid en het gevoel van veiligheid, aspecten die cruciaal zijn voor een positieve sociaal-emotionele ontwikkeling (Opgroeien, 2023a). Dit sluit aan bij de observaties in het CKG, waarin nabijheid en emotionele begeleiding door begeleiders centraal staan.

Link met Sociaal Werk

Het sociaal werk speelt een essentiële rol in het ondersteunen van kinderen en jongeren die opgroeien in residentiële voorzieningen, door het bewaken van hun welzijn, rechten en ontwikkelingskansen binnen een complexe hulpverleningscontext. Vanuit kernwaarden zoals respect voor de leefwereld, participatie en sociale rechtvaardigheid: streven sociaal werkers ernaar om de stem van kinderen en jongeren zichtbaar te maken binnen besluitvorming (algemene vergaderingen van de IFSW en de IASSW, 2014). Tegelijkertijd situeert zich hier een belangrijke uitdaging: het afstemmen van individuele noden van kinderen op organisatorische en beleidsmatige kaders. Beleidsrichtlijnen, administratieve verplichtingen en standaardprocedures kunnen de ruimte voor maatwerk en duurzame relatieopbouw onder druk zetten, terwijl net deze elementen essentieel zijn voor het creëren van veiligheid, vertrouwen en emotionele groei. Daarnaast vraagt het werken met diverse gezinscontexten en culturele achtergronden een voortdurende reflectie op inclusie en gelijkwaardigheid. Ook de samenwerking met ouders en andere hulpverleners vereist afstemming en continuïteit, wat niet altijd vanzelfsprekend is binnen de zorg.

Daarnaast is empowerment een kerncomponent van het sociaal werk in leefgroepen. Het gaat erom jongeren te versterken in hun zelfstandigheid en sociale vaardigheden, en hen actief te betrekken bij beslissingen over hun leefomgeving. Dit bevordert niet alleen hun emotionele veerkracht, maar draagt ook bij aan een positief leefklimaat waarin jongeren zich gehoord en gerespecteerd voelen.

Ook wordt er binnen leefgroepen aandacht besteed aan sociale cohesie en samenwerking met het netwerk van het kind. Sociaal werkers ondersteunen interacties tussen kinderen en hun ouders of familieleden, waar mogelijk, en versterken de verbindingen met andere ondersteunende partijen. Dit sluit aan bij het brede streven van sociaal werk: het bevorderen van welzijn, sociale rechtvaardigheid en de bescherming van rechten van kinderen, zoals het recht op veiligheid, zorg en op gezonde ontwikkeling.

In het werken met kinderen uit diverse achtergronden en culturen is culturele sensitiviteit essentieel. Hulpverleners passen hun begeleiding aan op de specifieke behoeften, waarden en levenssituaties van de jongeren, zodat het leefklimaat inclusief en respectvol is. Door deze integrale aanpak draagt sociaal werk in leefgroepen bij aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren en biedt het hen perspectief op een stabiele en positieve toekomst.

Conclusie

Dit artikel onderzoekt hoe het opgroeien in een leefgroep de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen beïnvloedt en welke factoren bijdragen aan een positief leefklimaat. De bevindingen maken duidelijk dat kinderen in residentiële contexten een verhoogde kwetsbaarheid vertonen op het vlak van emotionele ontwikkeling, hechting en emotieregulatie, maar dat deze risico's niet los te zien zijn van de kwaliteit van de geboden context (Browne, 2009).

Elementen zoals voorspelbaarheid, relationele nabijheid, participatie en samenwerking met het netwerk blijken cruciaal om basispsychologische behoeften te ondersteunen en ontwikkelingskansen te versterken. Hiermee wordt duidelijk dat de kwaliteit van het leefklimaat niet louter afhankelijk is van individuele begeleidingsmomenten, maar ingebed is in bredere organisatorische en pedagogische keuzes.

Vanuit sociaalwerkperspectief benadrukt dit onderzoek het belang van een rechten- en krachtgerichte benadering, waarin het welzijn, de participatie en de stem van de minderjarige centraal staan. Sociaal werkers dragen een essentiële verantwoordelijkheid in het creëren van een leefomgeving die niet enkel bescherming biedt, maar ook ruimte laat voor herstel, groei en autonomie. Dit vraagt om reflectief professioneel handelen en samenwerking met het netwerk.

Tot slot toont dit onderzoek aan dat leefgroepen niet enkel als opvangcontext moeten worden benaderd, maar als pedagogische leefomgevingen met een grote ontwikkelingsverantwoordelijkheid. Investeren in een positief leefklimaat is daarbij geen bijkomende opdracht, maar een essentiële voorwaarde voor het welzijn en de toekomstkansen van kinderen en jongeren in de jeugdhulp.

Bibliografie

Algemene vergaderingen van de IFSW en de IASSW. (2014). *Globale definitie van het sociaal werk*. <https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/2019/08/Global-Definitie-Social-Work-2014-Dutch-.pdf>

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.

Browne, K. (2009). *The Risk of Harm to Young Children in Institutional Care*. Save the Children. http://learn.viva.org/wp-content/uploads/2017/08/The_Risk_of_Harm.pdf

Daphne. (2024, 19 januari). *Hechtingsproblematiek bij kinderen: oorzaken, kenmerken en gevolgen*. Opvoedgids Voor Moderne Ouders | Gedragswijs. <https://gedragswijs.nl/hechtingsproblematiek-bij-kinderen-oorzaken-kenmerken-en-gevolgen/>

De hechtingstheorie van Bowlby. (z.d.-b). https://psycha.be/hechtingstheorie_bowlby.html

Develtere, L. (z.d.). *Trauma bij jongeren in de jeugdhulp: 'Alle opvoeders wisten het, maar er werd niet over gesproken'*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/traumasensitieve-zorg-jeugdhulp-er-werd-niet-over-gesproken/>

(D, persoonlijke communicatie, 17 november 2025)

(E., persoonlijke communicatie, ,2025)

Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A., & Roisman, G. I. (2010). The Significance of Insecure Attachment and Disorganization in the Development of Children's Externalizing Behavior: A Meta-Analytic Study. *Child Development*, 81(2), 435–456. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01405.x>

Gevolgen van een goede of onveilige hechting | Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). <https://www.nji.nl/kennis/hechting-en-hechtingsproblemen/gevolgen-van-een-goede-of-onveilige-hechting#wat-zijn-de-gevolgen-van-een-onveilige-hechting?>

Gezinsbarometer: hoe gaat het met onze gezinnen? | Gezinsbond. (z.d.). <https://www.gezinsbond.be/gezinspolitiek/gezinsbarometer-hoe-gaat-het-met-onze-gezinnen>

Jonge kinderen in de jeugdhulp: 'Hoe geven we hun een stem?' (z.d.). sociaal.net. <https://sociaal.net/achtergrond/jonge-kinderen-in-jeugdhulp-hoe-geven-we-hun-een-stem/>

Levrouw, D., Devlieghere, J., Vandevelde, S., & Roose, R. (z.d.). Kunnen we nog samen televisie kijken? Een kwalitatief onderzoek naar de ontwikkeling van een positief leefklimaat in residentiële jeugdzorg. In *Tijdschrift Voor Jeugd en Kinderrechten* (pp. 1–3) [Journal-article]. <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/tool-documents/artikel-tjk-kwalitatief-onderzoek-naar-de-ontwikkeling-van-een-positief-leefklimaat.pdf>

Mulder, P. (2025, 18 december). Zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan: de uitleg - Toolshero. *Toolshero*. <https://www.toolshero.nl/psychologie/zelfdeterminatietheorie-zdt/>

(N.Buysse, persoonlijke communicatie, 17 november 2025)

Ontwikkeling, K. O. (2024a, september 8). *Sociaal-emotionele ontwikkelingsfasen*. Kijk op Ontwikkeling. <https://www.kijkopontwikkeling.nl/mijlpalen/sociaal-emotionele-ontwikkelingsfasen/>

Opgroeien. (2023a, maart 27). Opgroeien. <https://www.opgroeien.be/kennis/toolbox/onderzoeksrapport-back-basics-residentiele-jeugdzorg>

Opgroeien. (2023b, april 17). Opgroeien. <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/positief-leefklimaat/wat-begrijpen-we-onder-positief-leefklimaat>

Opgroeien. (2023d, juni 14). Opgroeien. <https://www.opgroeien.be/kennis/toolbox/onderzoeksrapport-eindrapport-academische-werkplaats-leefklimaat>

Opgroeien. (2024, 4 november). Opgroeien. <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/ouderschap-en-opvoeding-ondersteunen/ouderschap-diverse-gezinsvormen>

Opgroeien. (2025, 20 juni). Opgroeien. <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/infant-mental-health>

Redactie IMH Nederland. (2024, 8 augustus). *Mentaliseren - Wat gaat er in dat hoofdje om? — IMH Nederland*. IMH Nederland. <https://www.imhnederland.nl/mentaliseren-ouder-kind/>

Residentieel verblijf. (z.d.). <https://www.ckg.be/aanbod/residentiele-opvang/>

Residentiële jeugdhulp | Jeugdhulp. (z.d.). <https://www.jeugdhulp.be/themas/residentiele-jeugdhulp>

Scribbr. (z.d.). *Online Spellingscontrole | Check gratis je spelling & grammatica*. <https://www.scribbr.nl/spellingscontrole/>

Sociale ontwikkeling. (2021, 17 juni). Kind en Gezin. <https://www.kindengezin.be/nl/thema/ontwikkeling-en-gedrag/sociale-en-emotionele-ontwikkeling/sociale-ontwikkeling>

Tweehuizen_Admin. (z.d.). *Veranderingen in gezinsstructuur: een analyse van hedendaagse trends - Tweehuizen*. Tweehuizen. <https://www.tweehuizen.be/veranderingen-in-gezinsstructuur-een-analyse-van-hedendaagse-trends/>

Van Der Helm, P. V. (2020). *Leefklimaat!* SWP Amsterdam.

Verblijf in een voorziening | Jeugdhulp. (z.d.). <https://www.jeugdhulp.be/aanbod/verblijf/verblijf-in-een-voorziening>

zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan. - Search Videos. (z.d.). <https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?q=zelfdeterminatietheorie+van+Deci+en+Ryan.&&mid=BE5B2CDEFD26B94571D5BE5B2CDEFD26B94571D5&mmscn=mtsc&aps=145&FORM=VMSOVR>

“Tijdens de voorbereiding van dit werk heb ik CHATGPT gebruikt ter ondersteuning bij het verduidelijken van begrippen, het herformuleren van tekst en het structureren van tussentitels en de opbouw van het artikel.

Na het gebruik van deze tool/service heb ik de inhoud grondig en kritisch bekeken en waar nodig bewerkt, waarbij ik de volledige verantwoordelijkheid opneem voor het eindresultaat.”

Hieronder vind je een beschrijving (aangevuld met screenshots) van de gebruikte prompts/vraagstellingen die ik daartoe heb geformuleerd:

- 1) Vertel me meer over het begrip leefgroep
- 2) Herformuleer mijn tekst
- 3) Is dit een correcte inhoudsopgave?

The image displays two screenshots of a ChatGPT interface. The left screenshot shows a user prompt: "vertel me meer over het begrip 'leefgroep'". The response from ChatGPT is: "Graag 😊 Hier is een duidelijke, academisch bruikbare uitleg van het begrip *leefgroep*, die je kan gebruiken als inspiratie voor je theoretisch kader of om je definitie scherper te formuleren. ♦ **Wat is een leefgroep?** Een *leefgroep* is een kleinschalige residentiële leef- en opvoedingscontext waarin kinderen of jongeren tijdelijk of langdurig verblijven wanneer thuis opgroeien niet (voldoende) veilig of haalbaar is. De leefgroep vormt een dagelijkse leefomgeving waarin wonen, opvoeding, begeleiding en ontwikkeling samenkomen. Kinderen leven er samen met leeftijdsgenoten en worden begeleid door professionele opvoeders of begeleiders." The right screenshot shows a user prompt: "Is dit een correcte inhoudsopgave?". The response is a table of contents: "Inhoudsopgave Inleiding 3 Onderzoeksopzet 4 Theoretisch kader 5 3.1 positief leefklimaat, een recht voor iedereen 5 3.2 definitie en kenmerken van de leefgroep 5 3.3 sociaal emotionele ontwikkeling 6 3.4 hechting als onderdeel van sociaal emotionele ontwikkeling 6 Resultaten 7 4.1 impact op sociaal emotioneel vlak 7 4.2 cruciale elementen in de ontwikkeling van een positief leefklimaat 8 Link met Sociaal Werk 9 Bibliografie 11 Bijlagen 14". Below the screenshots is a text box containing a prompt: "herformuleer mijn tekst : Kevin Browne, professor forensische psychologie en kindergezondheid (university of Nottinham, UK) voerde onderzoek naar het risico op schade bij jonge kinderen in een voorziening. Er is een brede consensus in de literatuur dat het opgroeien in een residentiële voorziening nadelige effecten kan hebben op de ontwikkeling van kinderen. (Browne, 2009). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de zorg binnen deergelijke settings vaak beperkt is en niet altijd op een consistente manier wordt aangeboden. Dat blijkt ook binnen het CKG: de wisselende bezetting en de aanwezigheid van meerdere begeleiders per dag zorgen ervoor dat kinderen voortdurende met nieuwe opvoeders te maken krijgen, elk met hun eigen aanpak en opvoedingsstijl. Daardoor sluit de ene begeleider beter aan bij een kind dan de andere (X-Ruissa, persoonlijke".

Bijlages

Vragenlijst interview leefgroepbegeleidster CKG'T kinderkasteeltje

- Welke kaart geeft jou kijk weer op een leefgroep? DIXIT kaarten
- Wat maakt volgens u een leefgroep een veilige en ondersteunende omgeving voor kinderen?
- Welke gedragingen of emoties merk je bij kinderen die typisch zijn voor kinderen die in een leefgroep opgroeien?
- Welke methodes of aanpakken gebruiken jullie om sociaal emotioneel functioneren te bevorderen?
- Hoe werkt u samen met kinderen, ouders en collega's om een positief klimaat te creëren?
- Welke activiteiten zetten jullie in om hechting en vertrouwen te bevorderen?

Vragenlijst interview : personen opgegroeid in leefgroep

- Dixit kaarten: welke kaart doet jou denken aan jouw verblijf in jouw leefgroep?
- Als je terugdenkt aan je tijd in de instelling, welke drie woorden komen het eerst bij je op?
- Hoe zou je de sfeer in de leefgroep beschrijven in één zin of metafoor?
- Hoe heeft het je sociale relaties en emoties beïnvloed?
- Kun je tekenen of schetsen hoe je de leefgroep hebt ervaren?
- Wat had de leefgroep beter kunnen doen om het aangenamer te maken voor jou?
- Wat zou volgens jou een leefgroep een positieve plek maken voor kinderen?
- Als je een kleur of symbool moest kiezen voor hoe je je voelde in de leefgroep, wat zou dat zijn?
- Wat zorgde ervoor dat je jou goed voelde in de leefgroep?
- Merk je dat bepaalde relaties moeilijker of net makkelijker zijn door jouw ervaringen?